

اظهار نظر کارشناسی درباره: «بند پنجم ماده (۹۷۶) قانون مدنی و ارائه پیش‌نویس اصلاحی آن»

لله الحمد لله الرحمن الرحيم

شماره مسلسل:
۲۱۵۴۷

تاریخ انتشار:
۱۴۰۵/۳/۲

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

اظهار نظر کارشناسی درباره: «بند پنجم ماده (۹۷۶) قانون مدنی و ارائه پیش‌نویس اصلاحی آن»

نوع گزارش: طرح/لایحه ، راهبردی ، نظارتی ، پیش‌نویس قانونی

نام دفتر:

مطالعات حقوقی (گروه حقوق خصوصی)

تهیه و تدوین:

محمود رضایی

ناظر علمی:

احمد حکیم جوادی، جلیل محبی

ویراستار ادبی:

—

طراح گرافیک:

نرجس امیراحمدی

واژه‌های کلیدی:

۱. تابعیت
۲. تولد
۳. ایران
۴. پدر خارجی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۲/۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۸
۲. بررسی موضوع و ارائه پیشنهادات اصلاحی.....	۹
۳. جمع‌بندی.....	۱۴
منابع و مآخذ.....	۱۵

اظهار نظر کارشناسی درباره: «بند پنجم ماده (۹۷۶) قانون مدنی و ارائه پیش‌نویس اصلاحی آن»

Doi: [10.22034/mrc.report.21547](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21547)

چکیده

بند پنجم ماده (۹۷۶) قانون مدنی؛ کسانی را که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند؛ ایرانی محسوب نموده است. تا سال ۱۳۸۵ این رویه مجرا بوده است لکن پس از تصویب قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی در سال ۱۳۸۵ و وجود قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۹۸؛ بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی و بند ب ماده (۹۷۷) این قانون منسوخ گردیده و باید حذف شوند.

شرح/ بیان مسئله

یکی از مهم‌ترین موضوعات حقوقی تابعیت است که بیانگر یک نوع رابطه سیاسی؛ حقوقی و معنوی است که یک شخص را به یک دولت مشخص پیوند می‌دهد. برخی از احکام قانونی راجع به تابعیت که در قانون مدنی وجود دارد پس از گذشت حدود یک قرن نیازمند بازنگری و اصلاح هستند.

از جمله این مواد؛ ماده (۹۷۶) قانون مدنی و بند پنجم آن است که در این بند کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لاقبل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند؛ ایرانی محسوب می‌شوند و از تابعیت ایرانی برخوردارند و هم چنین بیان شده است که در غیر شرایط مذکور قبول شدن آن‌ها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

دو قانون در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۸ عیناً در خصوص افرادی که از مادر ایرانی و پدر خارجی به دنیا آمده‌اند تصویب شده‌اند. عناوین این دو قانون عبارتند از:

- قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی در سال ۱۳۸۵

- قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی

مصوب ۱۳۹۸

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

پس از تصویب قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی در سال ۱۳۸۵ و وجود قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۹۸؛ بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی و بند ب ماده (۹۷۷) این قانون منسوخ گردیده و باید حذف شوند.

تعاریف متعددی از مفهوم تابعیت توسط حقوق دانان ارائه شده است؛ مانند تعلق حقوقی یک شخص به جمعیت تشکیل دهنده یک دولت [۱] یا پیوندی که یک شخص را به یک ملت معین مربوط می‌سازد [۲] یا یک رابطه سیاسی و معنوی که بین یک شخص و یک دولت وجود دارد [۳] و تعاریفی از این نوع که همگی بیانگر این هستند که تابعیت یک نوع رابطه سیاسی؛ حقوقی و معنوی است که یک شخص را به یک دولت مشخص پیوند می‌دهد.

در قوانین ما؛ ابتدا در ۱۶ شهریور ماه ۱۳۰۸ [قانون تابعیت](#) [۴] به تصویب شورای ملی رسید. این قانون در ۱۶ ماده قواعد اساسی راجع به تابعیت را معین نموده بود که در سال ۱۳۰۹ متممی بدان الحاق شد و بعد از آن و پس از [تصویب جلد دوم قانون مدنی](#) [۵] در سال ۱۳۱۳ در قانون مدنی ادغام گردید و مواد مندرج در قانون مدنی نیز در گذر ایام اصلاح گردید و یا قوانین دیگری با عناوین دیگر در خصوص تابعیت به تصویب مجلس رسید.

هم‌اکنون کتاب دوم از جلد دوم قانون مدنی با عنوان «در تابعیت» شامل مواد (۹۷۶) تا (۹۹۱) این قانون مصوب ۱۳۱۳/۱۱/۶؛ احکام قانونی تابعیت و قواعد کلی آن را در خود گنجانده است. این احکام به طور کلی شامل تعیین ملاکات تابعیت اصلی و اکتسابی ایران؛ نحوه به دست آوردن تابعیت و نحوه ترک تابعیت و بازگشت به تابعیت ایران و احکام مختلفه راجع به آنهاست.

در ماده (۹۷۶) قانون مدنی افرادی که تابعیت ایرانی دارند مشخص شده‌اند.

سخن در خصوص این ماده بسیار است لکن در این مختصر به بررسی بند پنجم این ماده و ارائه راهکار تقنینی در خصوص این بند می‌پردازیم.

۲. بررسی موضوع و ارائه پیشنهادات اصلاحی

ماده (۹۷۶) قانون مدنی این گونه بیان می دارد:

«اشخاص ذیل تبعه ایران محسوب می شوند:

۱. کلیه ساکنین ایران به استثنای اشخاصی که تبعیت خارجی آن ها مسلم باشد. تبعیت خارجی کسانی مسلم است که مدارک تابعیت آن ها مورد اعتراض دولت ایران نباشد.
۲. کسانی که پدر آن ها ایرانی است اعم از اینکه در ایران یا در خارجه متولد شده باشند.
۳. کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان غیر معلوم باشد.
۴. کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آن ها در ایران متولد شده به وجود آمده اند.
۵. کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند؛ و الا قبول شدن آن ها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است.
۶. هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند.
۷. هر تبعه خارجی که تابعیت ایران را تحصیل کرده باشد.

تبصره - اطفال متولد از نمایندگان سیاسی و کنسولی خارجه مشمول فقره ۴ و ۵ نخواهند بود. همان گونه که در متن ماده نیز آمده است در بند پنجم این ماده کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند؛ ایرانی محسوب می شوند و از تابعیت ایرانی برخوردارند و هم چنین بیان شده است که در غیر شرایط مذکور قبول شدن آن ها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است.

بند ب ماده (۹۷۷) قانون مدنی نیز در خصوص این افراد است:

«ماده ۹۷۷ قانون مدنی: الف- هرگاه اشخاص مذکور در بند ۴ ماده ۹۷۶ پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام بخواهند تابعیت پدر خود را قبول کنند باید ظرف یک سال درخواست کتبی به ضمیمه تصدیق دولت متبوع پدرشان دایر به این که آن ها را تبعه خود خواهد شناخت به وزارت امور خارجه تسلیم نمایند.»

ب- هر گاه اشخاص مذکور در بند ۵ ماده ۹۷۶ پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام بخواهند به تابعیت پدر خود باقی بمانند باید ظرف یک سال درخواست کتبی به ضمیمه تصدیق دولت متبوع پدرشان دایر به این که آن‌ها را تبعه خود خواهد شناخت به وزارت امور خارجه تسلیم نمایند.» نکته اصلی در این است که هر چند بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی امتیازات کمتری برای مادران ایرانی نسبت به مادران خارجی مذکور در بند (۴) ماده (۹۷۶) قایل شده بود لکن به همین شکل در خصوص متولدین از مادران ایرانی و پدران خارجی لازم الاجرا بود تا اینکه در تاریخ ۱۳۸۵/۷/۲؛ قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی [۶] به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. این قانون بیان می‌دارد:

«ماده واحد - فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران متولد شده یا حداکثر تا یک سال پس از تصویب این قانون در ایران متولد می‌شوند می‌توانند بعد از رسیدن به سن هجده سال تمام تقاضای تابعیت ایرانی نمایند. این افراد در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیر ایرانی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند. وزارت کشور نسبت به احراز ولادت طفل در ایران و صدور پروانه ازدواج موضوع ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی اقدام می‌نماید و نیروی انتظامی نیز با اعلام وزارت کشور پروانه اقامت برای پدر خارجی مذکور در این ماده صادر می‌کند. فرزندان موضوع این ماده قبل از تحصیل تابعیت نیز مجاز به اقامت در ایران می‌باشند.

تبصره ۱- چنانچه سن مشمولین این ماده در زمان تصویب بیش از هجده سال تمام باشد باید حداکثر ظرف یک سال اقدام به تقاضای تابعیت ایرانی نمایند.

تبصره ۲- از تاریخ تصویب این قانون کسانی که در اثر ازدواج زن ایرانی و مرد خارجی در ایران متولد شوند و ازدواج والدین آنان از ابتدا با رعایت ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی به ثبت رسیده باشد، پس از رسیدن به سن هجده سال تمام و حداکثر ظرف مدت یک سال، بدون رعایت شرط سکونت مندرج در ماده (۹۷۹) قانون مدنی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند.»

این قانون نیز عیناً در خصوص افراد موضوع بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی است لکن تفاوت اصلی بین این قانون و بند (۴) مذکور در این است که تابعیت افراد مشمول این دو؛ در بند (۵) اصلی و در قانون سال ۱۳۸۵ اکتسابی است.

هم چنین در قانون سال ۱۳۸۵؛ تقاضای تابعیت از سوی این فرزندان منوط به چند شرط اصلی می باشد:

- تولد طفل در ایران

- تولد طفل حداکثر تا تاریخ ۱۳۸۶/۷/۲ (یک سال پس از تصویب قانون)

- تقاضای تابعیت پس از سن ۱۸ سال تمام شمسی

- نداشتن سوء پیشینه کیفری و امنیتی

- اعلام رد تابعیت غیر ایرانی

«ماده واحد - فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران متولد شده یا حداکثر تا یک سال پس از تصویب این قانون در ایران متولد می شوند می توانند بعد از رسیدن به سن هجده سال تمام تقاضای تابعیت ایرانی نمایند. این افراد در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیر ایرانی به تابعیت ایران پذیرفته می شوند.

وزارت کشور نسبت به احراز ولادت طفل در ایران و صدور پروانه ازدواج موضوع ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی اقدام می نماید و نیروی انتظامی نیز با اعلام وزارت کشور پروانه اقامت برای پدر خارجی مذکور در این ماده صادر می کند. فرزندان موضوع این ماده قبل از تحصیل تابعیت نیز مجاز به اقامت در ایران می باشند.

تبصره ۱- چنانچه سن مشمولین این ماده در زمان تصویب بیش از هجده سال تمام باشد باید حداکثر ظرف یک سال اقدام به تقاضای تابعیت ایرانی نمایند.

تبصره ۲- از تاریخ تصویب این قانون کسانی که در اثر ازدواج زن ایرانی و مرد خارجی در ایران متولد شوند و ازدواج والدین آنان از ابتدا با رعایت ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی به ثبت رسیده باشد، پس از رسیدن به سن هجده سال تمام و حداکثر ظرف مدت یک سال، بدون رعایت شرط سکونت مندرج در ماده (۹۷۹) قانون مدنی به تابعیت ایران پذیرفته می شوند.»

این قانون نیز عیناً در خصوص افراد موضوع بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی است لکن تفاوت اصلی بین این قانون و بند (۴) مذکور در این است که تابعیت افراد مشمول این دو؛ در بند (۵) اصلی و در قانون سال ۱۳۸۵ اکتسابی است.

هم چنین در قانون سال ۱۳۸۵؛ تقاضای تابعیت از سوی این فرزندان منوط به چند شرط اصلی

می‌باشد:

- تولد طفل در ایران

- تولد طفل حداکثر تا تاریخ ۱۳۸۶/۷/۲ (یک سال پس از تصویب قانون)

- تقاضای تابعیت پس از سن ۱۸ سال تمام شمسی

- نداشتن سوء پیشینه کیفری و امنیتی

- اعلام رد تابعیت غیر ایرانی

پس از سال ۱۳۸۵ و با گذشت ۱۳ سال در تاریخ ۱۳۹۸/۷/۲؛ قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف

تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی [۷] به تصویب رسیده است. این

قانون بیان می‌دارد:

«فرزندان حاصل از ازدواج شرعی زنان ایرانی با مردان غیر ایرانی که قبل یا بعد از تصویب این قانون متولد شده یا می‌شوند، قبل از رسیدن به سن هجده سال تمام شمسی به درخواست مادر ایرانی در صورت نداشتن مشکل امنیتی (به تشخیص وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) به تابعیت ایران درمی‌آیند. فرزندان مذکور پس از رسیدن به سن هجده سال تمام شمسی، در صورت عدم تقاضای مادر ایرانی، می‌توانند تابعیت ایران را تقاضا کنند که در صورت نداشتن مشکل امنیتی (به تشخیص وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند. پاسخ به استعلام امنیتی باید حداکثر ظرف مدت سه ماه انجام شود و نیروی انتظامی نیز مکلف است نسبت به صدور پروانه اقامت برای پدر غیر ایرانی در صورت نداشتن مشکل امنیتی (به تشخیص وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) اقدام کند.

تبصره ۱- در صورتی که پدر و یا مادر متقاضی در قید حیات نبوده و یا در دسترس نباشند، در صورت ابهام در احراز نسب متقاضی، احراز نسب با دادگاه صالح می‌باشد.

تبصره ۲- افراد فاقد تابعیتی که خود و حداقل یکی از والدینشان در ایران متولد شده باشند، می‌توانند پس از رسیدن به سن هجده سال تمام شمسی، تابعیت ایرانی را تقاضا کنند که در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری و نیز نداشتن مشکل امنیتی (به تشخیص وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند.»

قانون کنونی چند تفاوت با قانون مصوب ۱۳۸۵ دارد:

۱. شرط تولد طفل در ایران حذف شده است.
 ۲. دو تبصره ماده واحده سال ۱۳۸۵ حذف شده است. تبصره اول در خصوص مهلت یک ساله برای متقاضیانی که در زمان تصویب قانون بیش از ۱۸ سال تمام داشته‌اند و تبصره (۲) در خصوص حذف شرط سکونت مندرج در بند «۵» ماده (۹۷۹) قانون مدنی در خصوص متقاضیانی است که پس از تصویب این قانون از ازدواج زن ایرانی با مرد خارجی ای به دنیا آمده‌اند که والدین آنها از ابتدای ازدواج ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی را رعایت نموده‌اند.
 ۳. تقاضای تابعیت قبل از ۱۸ سالگی توسط مادر ایرانی طفل امکان پذیر است.
 ۴. شرط عدم سوء پیشینه کیفری حذف شده است و در صورت تقاضای پس از ۱۸ سالگی تنها فقدان مشکل امنیتی شرط اعطای تابعیت قرار داده شده است.
 ۵. در تبصره (۲) برای افراد فاقد تابعیت که خود و یکی از والدین آنها در ایران متولد شده، در صورت نبود سوء پیشینه کیفری و مشکل امنیتی، امکان تحصیل تابعیت ایران پس از ۱۸ سالگی ایجاد شده است. هر چند ایراداتی مانند حذف شرط تولد طفل در ایران؛ اختلال در توازن هویتی جامعه؛ مبهم بودن تبعات قانون به دلیل عدم امکان تخمین افراد تحت شمول بر قانون ۱۳۹۸ وارد است لکن نکته اصلی در این است که این قانون نیز نسبت به تابعیت تمامی فرزندان حاصل از ازدواج مادران ایرانی و پدران خارجی که در ایران یا سایر کشورها به دنیا آمده‌اند تعیین تکلیف نموده است و موضوع این قانون نیز دقیقاً همان موضوع بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی است و فقط این قانون در خصوص تعیین تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج مادران ایرانی و پدران خارجی مجراست و قوانین سابق امکان اجرا شدن را از دست داده‌اند.
- در نتیجه با توجه به تصویب [قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی](#) در سال ۱۳۸۵ و وجود [قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی](#) مصوب ۱۳۹۸؛ بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی و بند ب ماده (۹۷۷) این قانون منسوخ گردیده و باید حذف شوند.

۳. جمع‌بندی

تابعیت یک نوع رابطه سیاسی؛ حقوقی و معنوی است که یک شخص را به یک دولت مشخص پیوند می‌دهد. در قوانین ما؛ قانون تابعیت مصوب ۱۳۰۸ که بعدها در قانون مدنی (جلد دوم) ادغام گردید قواعد اساسی راجع به تابعیت را معین نموده است و در ماده (۹۷۶) قانون مدنی افرادی که تابعیت ایرانی دارند مشخص شده‌اند. در بند پنجم این ماده کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند؛ ایرانی محسوب می‌شوند و از تابعیت ایرانی برخوردارند و هم چنین بیان شده است که در غیر شرایط مذکور قبول شدن آن‌ها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است. لکن با تصویب قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی در سال ۱۳۸۵ و پس از آن قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی در سال ۱۳۹۸؛ بند (۵) ماده (۹۷۶) قانون مدنی و بند ب ماده (۹۷۷) این قانون منسوخ گردیده و باید حذف شوند.

منابع و مأخذ

- [۱] سلجوقی؛ محمود؛ بایسته‌های حقوق بین‌الملل خصوصی: نشر میزان؛ ۱۳۸۵ ص ۵۸
- [۲] همان ص ۵۹
- [۳] دانش پژوه؛ مصطفی؛ اسلام و حقوق بین‌الملل خصوصی؛ نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۱۳۹۲ ص ۲۹
- [۴] قانون تابعیت مصوب ۱۳۰۸
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/91876/>
- [۵] قانون مدنی مصوب ۱۳۱۳
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>
- [۶] قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۸۵
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/97918>
- [۷] قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب ۱۳۹۸
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1322878>

گزیده سیاستی

بند پنجم ماده (۹۷۴) و بند ب ماده (۹۷۷) قانون مدنی با توجه به تصویب قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی و قانون اصلاح آن در سال ۱۳۹۸ منسوخ گردیده و باید حذف شوند.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۰۲۱ ۷۵۱۸۳۰۰۰ | صندوق پستی: ۱۵۸۷۵ ۵۸۵۵ | پست الکترونیک: mrc@males.ir

وبسایت: rc.males.ir